

CHUCK DYKE

Missäs ne kellot soivatkaan?

Johdatus lännenelokuvien sielunmaisemaan, Osa II

Tarinamme alkaa Hemingwayn romaanin *Kenelle kellot soivat* elokuvaversiosta. Gary ja Ingrid joutuivat 1943 kasvokkain Sam Woodin raukeassa ohjauksessa. Kun muistelemme *Casablancan* sähköistämää yleisöä vain vuotta aikaisemmin, on *Kenelle kellot soivat* suorastaan ihmeellisen tylsä. Mistä sen tylsyys ponnistaa? Hemingwaysta ainakin varmasti. Viime vuosien feministinen kritiikki on osoittanut pääsemättömästi, miten keskenkasvuinen hänen näkemyksensä maailmasta oli. Toinen syy on ajan yhdysvaltalainen elokuvayleisö.

Tuolloisten Hollywood-elokuvien luonteenomainen banaalius pannaan yleensä onnellisen lopun syyksi. Paljon ominaisempaa 40- ja 50-lukujen Hollywoodille on kuitenkin äärimmilleen venytetty esileikki, jota erheellisesti jännityksenä pidettiin, ja jonka tunnustettu mestari on Hitchcock. Amerikkalainen yleisö vaati sitä, ja *Kenelle kellot soivat* tarjosi sitä suositussa muodossa, esileikki interruptuksena – kahden ja puolen tunnin ajan.

Voimme pitkälti unohtaa elokuvan sinne, minne elokuvakritiikki on sen työntänyt. Kiinnostuksemme sitä kohtaan rajoittuu sen käyttöön sapluunana mini-lajityypille, jota haluan tarkastella: *Taco Bell -länkkäri*, tarina amerikkalaisesta kulkurista/sankarista ja hänen osuudestaan Meksikon vallankumouksessa.¹ Etsimme toisin sanoen Sierra Madren Robert Jordaneita. Etsimme aitoa antiikkia, maailmansotia edeltävän vasemmiston sankareita: idealisteja, jotka puolustavat tavallista kansaa epäoikeudenmukaisuudelta ja hallitsevan luokan sorrolta. Sen lisäksi etsimme *ideologisesti sitoutumattomia* vasemmiston sankareita, jotka erottautuvat kommareista ja muista *järjestäytyneen* vasemmiston epätoivotuista. Sankari täytyy erottaa myös selkeästi kahdesta kirjallisen vasemmiston perushahmosta. Ensinnäkään hänen ei sovi olla väkivallaton pyhimys gandhilaiseen tyyliin.² (Hei, beibi, nää on *länkkäreitä*.) Toiseksi hän ei voi olla parrakas pommeja viskova ”anarkisti”, jonka hahmo on juurrutettu meihin ainakin Dostojevskin Kirilovista (*Riivaajat*) ja Conradin salaisesta agentista (*Anarkistit*) lähtien. Vasemmisto on lukittu pimeään saliin päättäväisesti keskiluokkaisen yleisön kanssa, joten sillä ei ole kovin suurta liikkumavaraa elokuvasankarien valinnassa.³ Tarkoitus ei ole pelottaa porukkaa. Sitä varten on suojattu ja rituaalistettu kauhu- ja teurastuselokuvien vyöhyke. On tarkoitus tarjota porukalle jännitystä.

Hemingwayn prototyyppi on lisäksi peräisin ajalta ennen Hollywoodin noitavainoja, ja taco bellit tehtiin niiden jälkeen, joten vasemmistolaisen sankarin teemaa piti joka tapauksessa käsitellä silkkihansikkain. Jordan it-

sekin intoutuu selittämään, että ”fasistit ovat yhtä lailla demokratiaa kuin kommunisteja vastaan”, ja kun maalaiset inttävät, miksi amerikkalainen tuntee sympatiaa tasavaltaa kohtaan, hän varmistaa heille omat juurensa kertomalla, että ”minun isäni äänesti republikaaneja koko ikänsä.”

Jordanit tietysti myös siirrettiin Euroopasta Meksikoon melko selvistä syistä. Ensinnäkin, kuten olemme nähneet, länkkäri on merkittävä sosiaalinen laboratorio, ja Meksiko on aina katsottu lännen luontaiseksi laajentumaksi. Toiseksi amerikkalaisen intervention, olkoon se virallista tai ei, mahdollisuutta Meksikossa voidaan aina oikeuttaa ”Yhdysvaltain turvallisuudella” (muistakaa Alamo). Niinpä vasemmistolaisen sankaruuden kylmän sodan viittaukset on käytännössä tyrmätty. On kuitenkin kolmaskin syy, joka liittyy monitulkintaisten kolmansien osapuolten läsnäoloon. Ilman sitä kyseessä olisi vain vaikiintuneen vallan ja sen mahdollisen kumoamisen yksinkertainen vastakkainasettelu.

Toisin sanoen taco bellit kykenevät jonkinlaiseen monimutkaisuuteen osaksi siksi, että ne ovat aina ”usean kappaleen” ongelmia eivätkä pelkkää hyvän ja pahan vastakkainasettelua. Tämä koski itse asiassa alkuperäistä Hemingwaytakin. Partisaanien rivien hämäryys takasi, ettei hyvän ja pahan erottelu olisi koskaan yksinkertainen. Minkä tai kenen puolesta Jordan taisteli? Ei ole reilua vastata ”Ingridin”, vaikka elokuva tukeekin vain tätä vastausta. Kaikki muut vastaukset edellyttäisivät meitä nimeämään hyvikset, tavalliset ihmiset tai joitain muita vasemmistolaisen huolen kohteita. Jordanin vastaukset ovat ”Olen täällä tasavallan vuoksi” ja ”Mies taistelee sen puolesta mihin usko”. Yksi taco bellien päähuolenaiheista on samaten pyrkimys löytää vasemmistolaisen hengenheimolaisuuden sopivia kohteita.

Tarvitaan vielä pari muuta arkkityyppistä hahmoa. Ensimmäinen on saksalainen palkkasoturi. Näin saamme takuvarman pahan jätkän, joka on kaiken lisäksi Robert Jordanin institutionalisoitu peilikuva. Toinen on rosvo, alati pohdinnan arvoinen hahmo: mahdollinen liittolainen mutta yhtä lailla altis pettämään. Alkuperäis-

teoksessa löydämme mustalaisporukasta sekä Pilarin että Pablon. Muutaman täpärän tilanteen jälkeen rosvo paljastuu sankariksi, kansan mieheksi. Historiallisesti tietoisia ei tarvitse toki muistuttaa, että rosvoista kovin oli Pancho Villa (hän ei koskaan näy kankaalla taco belleissä, mutta hän puuhaa sivustalla).⁴ Pablo, taco bellien rosvojen espanjalainen arkkityyppi, huojuu edes taas hyvän ja pahan, sankarillisuuden ja pelkuruuden välillä, mikä on samalla hämmästyttävä kuvaus latinojen epäluotettavuudesta. Jo Espanjassa näemme vastakkainasettelun ritarillisen urhean anglosaksin (*Inglese*, vaikka onkin amerikkalainen) ja pikku mutiaisen välillä, ja sitä itse asiassa vahvistetaan vastakkainasettelulla tyhmän ja epäluotettavan mustalaisen kanssa.

Näemme vielä, että taco bellit ovat dynamiittia. Dynamiitti onkin omalla tavallaan yhtä tärkeä hahmo kuin kuka tahansa muukin niin taco belleissä kuin Hemingwayn alkuperäisteoksessa, sillä sortajan materiaalista ja poliittista teknologiaa vastaan on oikeutettava jokin jalo mutta voimakas väline. Pum. Taco bellien dynamiittinheittelijät ovat olennaisia lajityypille, sillä he jäljittelevät Robert Jordanin viskelyä. Dynamiitin moraalinen oikeutus tietysti riippuu siitä, saadaanko kuoleman ansaitsevat ja viattomat erotettua selkeästi toisistaan. Palaamme asiaan.

Lopuksi on vielä konekivääri, tuo taco bellien osaksi annettu fallos aina siitä lähtien, kun Ingrid toivoessaan pääsevänsä taisteluun aneli, että hän saisi edes tukea Jordanin konekivääriä. Tarkastelemme tätä erotiikkaa myöhemmin, mutta on muistettava, että konekivääri on myös toveruuden näyttämö. Pablo palaa ruotuun (ties kuinka monennen kerran) liittyäkseen Jordanin rinnalle käyttämään konekivääriä, ja härkätaistelijan epäilty pelkuruus haihtuu taistelun maskuliinisuudessa kun hän (eikä Ingrid) tukee Jordanin konekivääriä.

Ensimmäinen taco bell oli *Vera Cruz*, joka on merkittävä myös siksi, että tapaamme jälleen Gary Cooperin. Garyn hahmo Ben Trane on sisällissodan pakolainen, joka yrittää rakentaa sodan jälkeistä elämää. Tarina kuitenkin sijoittuu *juaristien* kamppailun, Ranskan intervention ja Maximillianin aikaan. Eroista huolimatta *Vera Cruz* lanseerasi tärkeitä elementtejä kuten kummasti paikalle saapuneet saksalaiset ulaanit, Burt Lancasterin esittämän rosvo-Joen, salaperäisen taskuvarkaan (joka tietty paljastuu juaristiksi) sekä tietysti ilkeän näköisen Gatling-konekiväärin. Joe ja hänen miehensä myös käynnistävät ”joukon” tradition, joka säilyy melkein kaikissa myöhemmissä taco belleissä.⁵ Mistä päästäänkin itse asiaan.

Saalistajat (The Professionals)

Jos minulta kysytään, on *Saalistajat* paras taco bell. Toiset valitsisivat ehdottomasti *Hurjan joukon*. Palaamme siihen myöhemmin. Rosvopäällikkö Jesus Raza (Jack Palance) on kaapannut rajaseudun yrittäjä J. W. Grantin (Old Ralph Bellamy) vaimon (Claudia Cardinale), ja Grant palkkaa joukon ammattilaisia hakemaan hänet kotiin. Joukkoon palkataan entinen armeijan upseeri, kapteeni

Henry ”Rico” Fada (Lee Marvin), dynamiittimies Bill Dolworth (Burt Lancaster), lännen paras jäljittäjä Jake Craft (Woody Strode) sekä taitava hevosten käsittelijä Hans Ehrengard (Robert Ryan). Fada ja Dolworth ovat vanhoja kaveruksia, sillä he taistelivat muutamia vuosia sitten vallankumouksessa Razan rinnalla, kuten myöhemmin käy ilmi. Razan linnoitus on pitkän ja ankean aavikkomatkan päässä. Tehtävä: on mentävä Razan linnoitukseen; on napattava vaimo; on palattava kotiin. Heille maksetaan hyvin.

Nelikko onnistuu pääsemään Razan linnoitukseen. He ovat miinoittaneet kapean solan dynamiitilla siltä varalta, että he tarvitsisivat ansaa paluumatkalla. Tyyllillä ja taidolla sekä dynamiitin avulla, kuinkas muuten, Rico Fada ja Dolworth pääsevät huoneistoon, jossa rouva Grantia pidetään. Heidän odottaessaan tilaisuutta napata hänet Raza kävelee sisään ja heittää housunsa nurkkaan. Rouva Grant ei juuri vaikuta kaappauksen uhrilta. *Eau de contraire*.

Hiukan hämmetyneet ”pelastajat” joka tapauksessa nappaavat rouvan ja samalla luopuvat loistavasta tilaisuudesta nitistää Raza. Heidän pakonsa linnakkeesta on hyytävän jännittävä, ja Raza & kumppanit ajavat heitä hurjina takaa läpi aavikon. Fada pitää nelikon ruodussa, ja nämä pysyvät sitoumuksessaan toimittaa rouva Grant kotiin, vaikka tämä yrittää kaikin voimin vastustaa tuota kohtaloa. Hän ja Raza ovat olleet jo kauan rakastajia, ja hänet oli pakotettu naimaan Grant.

Raza lähestyy, joten Dolworth jätetään jälkeen laukaisemaan dynamiittimiina ja muutenkin viivyttämään takaa-ajajia. Seuraavassa tulitaistelussa Raza haavoittuu mutta jatkaa sitkeästi. Hän sopii Dolworthin kanssa, ja yhdessä he lähtevät toisten perään. Loppuhuipennuksessa saalistajat täyttävät sopimuksensa, mutta rouva suuntaa aavikon yli Razan luokse.

Naurava pabolainen (A Bullet for the General; El Chunchu, quién sabe?)

Tämä elokuva ei ole suinkaan unohdettu mestariteos, muttei se huono leffakaan ole. Käsikirjoitus on paljon parempi kuin elokuvallinen toteutus. Huomaamme myöhemmin, että elokuvalla on erityinen asema taco bellien joukossa. Tarina kannattaa käydä melko tarkkaan läpi, vaikka se vaatiikin hieman kärsivällisyyttä.

Lapsenkasvoinen Taylor (Lou Castel) eli *gringo* tai *niño*, päällään liivipuku ja lierihattu, ostaa lipun ja nousee junaan. Kuljetetaan aseita. Juna kuhisee liittovaltion poliiseja, *federaléja*. Se pysäytetään, ja kimppuun hyökkää suuri rosvojoukko johtajanaan Chunchu (Gian Maria Volonte) ja hänen outo munkinkaapuinen veljensä (Klaus Kinsky). Joukon koristeena on Maria (Martine Beswick). Rosvot hankkivat aseita myydäkseen niitä vallankumoukselliselle kenraalille. Taylor junailee seuraavan tilanteen niin, että hän vaikuttaa olleen *federalien* vankina. Hän saa Chunchon vakuuttuneeksi siitä, että häntä oltiin viemässä Yhdysvaltain rajalle, missä hänen päästään on luvattu palkkio.

”Sortajan materiaalista ja poliittista teknologiaa vastaan on oikeutettava jokin jalo mutta voimakas väline. Pum.”

Kunhan *federalet* on ensin teurastettu ja kiväärit kerätty, Taylor liittyy Chunchon joukkioon. He jatkavat aseryöstöjä, joista viimeisessä he saavat saaliikseen *kultaisen konekiväärin*. Chuncho toteaa: ”Halusin tätä enemmän kuin ketään naista.”

He menevät sitten San Miguelin kaupunkiin ja vapauttavat sen surmaamalla sen johtavan virkamiehen (*alcalde*) sekä asettamalla sen johtoon demokraattisesti valitun kaupunginjohtajan. Nyt he joutuvat ensimmäisen varsinaisen valinnan eteen. Tulisiko heidän jäädä puolustamaan kaupunkia lähestyviltä *federaaleilta*, jotka varmasti teurastaisivat kaupunkilaiset, vai pitäisikö heidän jatkaa matkaansa ja toimittaa aseet kenraalille? Taylor intoilee jälkimmäisen vaihtoehdon puolesta ja saa Marian avulla aikaan kompromissin: joukkio vie aseet kenraalille, ja Chuncho jää auttamaan puolustuksessa *kultaisen konekiväärinsä* kanssa. Lähtiessään kenraalin luokse Taylor, mukanaan suuri osa joukosta, pihittää *kultaisen konekiväärin*.

Kun Chuncho saa tietää menetyksestään, hän lähtee ymmärrettävästi heidän peräänsä, saa heidät kiinni ja päättää tulla heidän mukaansa aseita toimittamaan. Matkalla heidän kimppuunsa hyökkää taas lisää *federaaleja*, ja elokuvan ensimmäisessä kahdesta merkittävästä miesten välistä suhdetta lujittavasta kohtauksesta he teurastavat *federalet kultaisella konekiväärillä* – Taylor ampuu ja Chuncho syöttää ammuksia.⁶ Suuri osa rosvojoukkiosta tuhoetaan lukuun ottamatta Chunchoa, Tayloria ja Mariaa, joka lähtee päättäväisesti omille teilleen.

Miehet jatkavat vuoristoon, ja matkanteko käy yhä vaikeammaksi. Toinen miesten välistä suhdetta lujittava kohtaaminen alkaa, kun Taylorin malaria pahenee. Tuskissaan hän pyytää Chunchoa hakemaan kapsäkistään kiniiniä. Sitä tonkiessaan Chuncho löytää *kultaisen luodin*.

Taylorin toivuttua he saapuvat kenraalin päämajaan kammottavan kurjuuden keskellä. He luovuttavat aseet, ja Chuncholle ehdotetaan hintaa, jonka hän hyväksyy.

Sen jälkeen hänet kutsutaan audienssille kenraalin luo. Tämä huomauttaa, että Chuncho keinottelee häden aikana ja että San Miguelin asukkaat on teurastettu. Chuncho myöntää vastuunsa ja jopa sen, että hän ansaitsee kuoleman. Hänen veljensä, murhanhimoisen munkki, ilmestyy paikalle teloittajaksi. Tällä välin Taylor on päässyt sala-ampujan aseimiinsa ja tappaa kenraalin *kultaisella luodilla*. Hän myös tappaa Chunchon veljen ennen kuin tämä ehtii suorittaa teloitusta. Seuraavassa sekasorrossa Taylor ja Chuncho pääsevät pakoon – omia teitään.

Taylor menee *federalien* päämajaan, edelleen liivipuvussa, ja kuittaa kolmensadan tuhannen peson palkkionsa kenraalin salamurhaamisesta. Seuraavaksi näemme hänen astuvan hienoon hotelliin. Chuncho torkkuu läheisellä puistonpenkillä, näkee Taylorin, vetäise aseensa esiin ja ryntää hotelliin. Kun Chuncho otetaan kiinni ja talutetaan, Taylor pyytää hänen vangitsijoitaan laskemaan hänet irti ja näyttää rahatukun (viisikymmentätuhatta peso), jonka hän on jättänyt Chuncholle osuutena palkkiosta. Tämän jälkeen Taylor pesettää Chunchon, joka on nyt rikas mies, ja tietysti käskee räätälin teettää tälle liivipuvun. Kaksikko palkitsee itsensä asiaan kuuluvasti viinillä, naisilla ja laululla.

He tapaavat seuraavan kerran asemalla, missä Taylorin on tarkoitus nousta junaan matkatakseen takaisin Yhdysvaltoihin. Kun hän ja Chuncho lausuvat jäähyväisiä junalaturilla, Chuncho ampuu Taylorin anteeksi pyytään. Chuncho pääsee pakoon häntä pidättämään tulevilta poliiseilta, ja hänen juostessaan vaunupihan läpi me kuulemme hänen mutisevan ”Dynamiiittia, dynamiiittia, dynamiiittia”.

Hurja Joukko (The Wild Bunch)

Kaikista taco belleistä tätä on ylistetty eniten, ja vaikka ylistys on mielestäni liiallista, on tämä epäilemättä oikein

hyvä elokuva. Itse asiassa monet sen ongelmista voivat lisätä ymmärrystämme tästä lajityypistä.

Hurja joukko ratsastaa kaupunkiin ryöstämään pankkia. He ovat pukeutuneet armeijan univormuihin, ja heitä johtaa kapteeni Pike (William Holden). Heitä väijyy Piken entinen käskyläinen Thornton (Robert Ryan) ja sekalainen joukkio roskaväkeä, jotka rautatieyrittäjä Harrigan (Albert Dekker) on koonnut. Hän on hankkinut Thorntonin vapaaksi vankilasta, jotta tämä auttaisi pääsemään eroon hurjasta joukosta, etenkin Pikesta.

Hurja joukko ryöstää pankin, mutta väijytyksen vuoksi pakomatka on aika sotkuinen. Vain viisi pääsee pakoon: Pike, Dutch (Ernest Borgnine), Angel (Jaime Sanchez) ja Gorchin veljekset (Ben Johnson ja Warren Oates). He pysähtyvät läheisellä *haciendalla*, missä vanha Freddy Sykes säilyttää heidän hevosiaan. He saavat selville, että koko ryöstö oli ansa. Saaliikseen he saivat säkeittäin prikoja kolikoiden sijaan.

Joukkio kerää voimia ja vierailee ensin Angelin kylässä ja matkaa sitten kenraali Mapachen, paikallisten *federalien* johtajan luokse. Hänen saksalaiset sotilasiantuntijansa (taco bellien kaanonina) ovat saaneet vihiä junasta, joka vie aseita ja tarvikkeita Pershingin joukoille⁷, ja hurja joukko palkataan ryöstämään juna ja toimittamaan aseet kenraalille. Juna on täynnä keltanokkaisia ratsuväen alokkaita mukanaan Thornton joukkioineen. Hurja joukko onnistuu ryöstämään junan, siirtää aseet (mukana on tietysti konekivääri) vankkureihin ja lähtee pakosalle Thornton *et alii* kintereillään.

Joukko on miinoittanut sillan dynamiitilla, ja se räjähtää juuri, kun Thornton on miehineen ylittämässä sitä. Tämä viivyttää heidän takaa-ajoaan mutta ei pysäytä heitä, vaan he pysyvät perässä Mapachen luo vievien kan-

jonien läpi. Sillä aikaa Mapache torjuu kaikin voimin vallankumouksellisten hyökkäystä, jota johtaa Pancho Villa.

Pike tekee sopimuksen Angelin kanssa siitä, että osa aseista luovutetaan vallankumouksellisille, ja hän kehittelee monimutkaisen suunnitelman saadakseen maksun loppuista aseista. Hän miinoittaa aselastin dynamiitilla ja asettaa konekiväärin sen päälle valmiusasentoon. Juoni onnistuu, ja aseiden vaihto pesoihin alkaa. Pike antaa Mapachelle konekiväärin lahjaksi. Kenraali ilahtuu ja taantuu poikavuosiinsa. Hänen saksalaisten neuvonantajiansa kiljuessa, että ase pitäisi kiinnittää tukijalkoihin, kenraali pyörähtelee taidokkaan kuolettavia luotisuihkujen piruetteja. No, mitä muuta voisi odottaa, kun kukaan ei tue konekivääriä?

Aseiden vaihto rahaan jatkuu, ja jokainen joukon jäsen osallistuu siihen. Vaihdon loppuessa Mapache ottaa Angelin vangiksi, eikä Dutch voi kuin ratsastaa pakoon. Tästä ja vaikka kuinka monista muista kertyneistä kunoista kehkeytyykin lopun ammuskelukohtaus. Viimeinen korsi murtaa kamelin selän, kun joukko katselee, miten Angelia raahataan ympäri kylää kenraalin auton perässä.

Lopputaistelu on tarunhohtoinen ja verinen. Oikeastaan kaikki kuolevat. Savun hälvettyä Thornton ratsastaa miehineen paikalle. He keräävät hurjan joukon ruumiit (palkkiota varten) ja ratsastavat kohti kotia rahoja hakemaan. Thornton jää taistelukentälle, ja hän istuskelee mietteissään vanhan Freddy Sykesin saapuessa paikalle mukanaan joukko Angelin kyläläisiä, joista on tullut vallankumouksellisia. Freddy on liittynyt heihin ja pyytää Thorntonia tekemään samoin. Hän liittyy joukkoon.

”Me yritämme ymmärtää elokuvaa, joten meidän on ymmärrettävä sen taustalla olevia avainkäsitteitä.”

***Maahan senkin hölmö!* (Duck you sucker)**

Leonen taco bell, ja jälleen hyvä käsikirjoitus. Elokuva ansaitsisi enemmänkin ylistystä, ellei Rod Steigerin rooli rosvo Juan Mirandona olisi niin epätasainen. Hän on vakuuttava silloin tällöin, mutta muulloin sitä kauheutta ei vain voi katsoa. (Syy on vain osin hänen. Leonen kuvitelema hahmo on ylipäättään tosi kummallinen.) James Coburnin Sean (John) Mallory on toisaalta taco bellien dynamiitinviskojan ideaali.

Tällä kertaa elokuvan alussa ryöstetään vaunut. Junat tulevat myöhemmin. Juan hoitaa keikan laajennetun perheensä kanssa. Heidän kerätessään saalista räjähtelee dynamiitti läheisillä kukkuloilla, ja Sean ajaa paikalle moottoripyörällään. Sean ja Juan alkavat lujittaa miehistä sidettään – Juan ampuu Seanin eturenkaan rikki; Sean räjäyttää vaunut. Heistä tulee väliaikaisia ystävyksiä.

Juan keksii, että dynamiittimiehen avulla hän voisi toteuttaa lapsuuden unelmansa ja keikata *Banco Nacionale de Mesa Verden*. He lähtevät toteuttamaan hanketta, mutta joutuvat eroon toisistaan. He kohtaavat jälleen Mesa Verdessä, missä ihmisiä teloitetaan liukuhihnalta ja kuvernöörin kasvot tuijottavat julisteista. Heidän erossa ollessaan Juan on tavannut tohtori Villegan (Romolo Valli), joka auttaa hänet pinteestä. Villega ilmestyy näkyviin Mesa Verdessä paikallisen vallankumouksellisten solun johtajana. Yhdessä he suunnittelevat monimutkaisen hyökkäyksen, jossa pankkiryöstö tapahtuisi samaan aikaan kuin Villan ja Zapatan hyökkäykset. Sean, Juan ja laajennettu perhe ryhtyvät hankkeeseen, jota Juan edelleen uskoo ryöstöksi, ja hän tekeekin osuutensa uskaliaasti ja urheasti. Hän etsii rahaa. Hän löytää vankeja. Pankki on muutettu kauan sitten poliittiseksi vankilaksi. Sean on tiennyt tämän koko ajan.

Juanista on tullut vasten tahtoaan vallankumouksen sankari. Leikkaus *federaleihin* autenttisine saksalaisine tankkeineen ja ratsuväkineen, sekä erityisen ilkeään eversti Gunther Rezaan (Domingo Antoine), joka on just niin saksalainen kuin meksikolainen vain voisi olla. Näkymä on suoraan elokuvasta *Kenelle kellot soivat*, maastoa myöten. Vallankumoukselliset vetäytyvät, ja Sean ja Juan jäävät puolustamaan siltaa. Tällä kertaa molemmille kaveruksille on oma konekiväärinsä, ja tietysti siltaa varten on dynamiittia. He teurastavat *federaleja* ja pääsevät pakoon. Juan löytää perheensä teurastettuna luolasta, jonne he ovat piiloutuneet. Hän ryntää tiehensä päättömän kostonhimon vallassa ja joutuu vangiksi. Sateinen yö Mesa Verdessä: lisää teloituksia. Varjoissa piileskelevä Sean näkee tohtori Villegan kielivän vallankumouksellisista ”saksalaiselle upseerille”. Juan pistetään seinää vasten teloituskompanian eteen, mutta hän pääsee pakoon, kunhan pikkuisen dynamiittia heitetään taidolla.

Sean ja Juan istuvat junan tavaravaunussa ja aloittavat matkansa kohti Yhdysvaltoja. Sattumalta (hohhoijaa) kuvernöörin yksityinen vaunu on samassa junassa. Junan kimppuun hyökätään. Paniikissa kuvernööri kaappaa rahansa mukaan ja pakenee – tavaravaunuun. Anelun ja lahjontayritysten jälkeen Juan ampuu kuvernöörin ja lu-

jittaa näin vallankumouksellisen mainettaan.

Vallankumoukselliset saavat selville, että junalastillinen *federalien* vahvistuksia (joita komentaa *faux* saksalainen upseeri) on matkalla heitä kohti samoilla raiteilla. Sean miinoittaa vallankumouksellisten junan dynamiitilla ja kiihdyttää sen kohti *federalien* junaa. Villega ja Sean ovat kyydissä, mutta Sean hyppää kyydistä jättäen Villegan puskuttamaan kohti kuolemaa. Jytym.

Lopun välienselvittelyssä Reza onnistuu ampumaan Seania. Sean ja Juan vaihtavat viimeiset sanat, ja kun Juan lähtee hakemaan apua, Sean järjestää omat hautajaisensa. Pum.

Imperiumi

Ensinnäkin meidän täytyy nimetä Jordanit selkeästi. Kapteeni Fada ja Dolworth ovat Jordaneita. Aikaisemmissa seikkailuissaan vallankumouksen keskellä he olivat Jordaneita vielä selvemmin, mutta he varmistavat identiteettinsä sillä, miten he lopulta kohtelevat Razaa. Heidän sympatiansa alistettuja kohtaan ja etenkin heidän oikeudentuntonsa on hyvin vahva.

Thornton ja Freddy Sykes ovat loppujen lopuksi *Hurjan joukon* Jordaneita. Itse asiassa Freddy on hääriillyt paikallisten kanssa niin kauan että hän on käytännössä yksi heistä, joten hän ei voi olla Jordan. Thornton on ihan eri juttu. Hän on sorrettujen joukossa, Harrigan käyttää häntä armotta, ja hän on oikeastaan panttivanki. Hänen sympatiansa osuvat oikeaan. Ei ole mitään järkevää paikkaa, minne hän voisi mennä, joten hän voi kokea löytäneensä kodin.

Sean Mallory on selvin tapaus. *Maahan senkin hölmö!* on rakennettu niin, ettemme voi hetkeksikään unohtaa hänen ansioitaan kansainvälisenä vallankumouksellisena. Niinpä esimerkiksi meille näytetään hänen muistojaan IRA:sta ja petturuudesta, kun hän katselee Villegaa pettämässä tovereitaan. Itse asiassa koko hänen vallankumouksellinen uransa Meksikossa kulkee hänen aiemman elämänsä paralleelina.

Mistä pääsemmekin Tayloriin ja luotiin, jossa on kenraalin nimi. Tiettyssä mielessä häntä viimeiseksi kuvittelisi Jordaniksi. Hän on asialleen omistautunut palkkasoturi ja hän tappaa vallankumouksellisen kenraalin. Jaa, tuosahan taisivat olla *kaikki* mielet. Mitäs nyt tapahtuu?

No, tämä on yksi spagettitacoista, eikä Leone ohjannut sitä. Neljän tärkeimmän taco bellin ohjaajista Damiani on ”vasemmistolaisin” ja eurooppalaisin. Hänelle poliittinen osallistuminen on myös tärkeää: kuuluihan hän ryhmään, joka kritisoi Leonea osallistumisen *puutteesta*. Näille tyypeille amerikkalaiset eivät enää ole Jordaneita (jos koskaan olivatkaan) vaan Tayloreita. Kylmän sodan aikaista Amerikkaa kuvastaa heille sotkeutuminen muiden poliittisiin asioihin. Taylor on CIA.

Me toki puhumme nyt kylmän sodan aikaisista näkökannoista. On ihan sama olivatko Damiani ja muut oikeassa näkemyksissään. Jätetään se historioitsijoille. Me yritämme ymmärtää elokuvaa, joten meidän on ymmärrettävä sen taustalla olevia avainkäsitteitä. Tähän liittyvät

asenteet kumpusivat italialaisten kirjoittajien ja intellektuellien toivoista ja unelmista, kun he kamppailivat kohti toisen maailmansodan loppua.⁸ He unelmoivat luovansa *kansan* kulttuurin, kunhan sota olisi ohitse. Elokuvat olivat tärkeä osa tätä Rossellinista (*Roma, città aperta*, 1945) Viscontin (*La terra trema*, 1948) kautta Bertolucciin (*Prima della rivoluzione*, 1964) ja pidemmälle. Suuri joukko kirjoittajia, joista monet kirjoittivat valkokankaalle, oli taistellut partisaanien riveissä – oman maansa robertjordaneita – ja he kirjoittivat voimallisesti näistä kokemuksista. Partisaanien liikehdintä alkoi Espanjan sisällissotien tasavaltalaisista, se siirtyi Ligurian, Toscanan ja Piemonten vuorille, ja sen olisi tarkoitus jatkaa tulevan sosiaalisen maailman taiteessa ja kirjallisuudessa.

Tämän liikehdinnän räjäytti palasiksi kaksi vastustajaa. Ensin poliittisesti, kun Yhdysvallat vaati vastineena Marshall- ja Hoffman-jälleenrakennusohjelmista kristillisdemokraattien asettamista valtaan, mikä synnytti vihamielisen ilmaston vallankumouksellisen kansallisen kulttuurin kehittämiseksi. Sitten kulttuurisesti, kun Kommunistisen puolueen byrokraattinen kuri asetti tiukat rajat taiteellisen ja kirjallisen tuotannon kehitykselle.⁹ Monessa mielessä nämä rajoitukset vaikuttivat elokuvaan vähemmän kuin muihin taiteisiin, mutta on sanomattakin selvää, ettei amerikkalaisille koskaan annettu kokonaan anteeksi, vaikka *jotkin* italialaiset elokuvat hyväksyttiinkin Yhdysvalloissa – silmiinpistävästi Leonen elokuvat, joissa esiintyi Clint Eastwood, sekä Fellinin elokuvat.¹⁰

Meille tästä kaikesta näkyy Taylor. Hänen itsepäinen ja (ilmasto huomioon ottaen) kieroutunutkin tapansa kulkea liivipuvussa ja lierihatussa määrittää amerikkalaisen aggressiivisesti. Hän on puritaanisesti omistautunut palkkasoturi: toinen yhdysvaltalaisuuden luonnehdinta. Jordanien mahdollisuus on kadonnut, ainakin Damianin mielestä, kylmän sodan Amerikan kehittyttyä. Tämä ei ole kuitenkaan pahinta. Salamurhatakseen kenraalin Taylor näyttölee Jordanin roolia naiivin Chunchon rinnalla. ”Jordanista” on tullut salamurhaajien ja juonittelijoiden valepuku salaisissa operaatioissa. Nykyajan maailmassa Taylor on Jordan.

Jos tästä halutaan jotain opetusta, kuinka kauas halutaan mennä? Englanninkielisessä maailmassa romanttisten vassarisankarien kolossi on lordi Byron. Sen kauemmas ei varmaan tarvitse mennä. Se on sikälikin sopivan kauas, että samalla meitä muistutetaan siitä, miten Robert Jordanit on kytketty erottamattomasti kolonialismiin, ja omalla vasemmistolaisella tavallaan kolonialisteihin. Etenkään akateemisessa maailmassa tätä ei ole aina tunnustettu, etenkin koska Jordanit ovat aina vieraantuneet jossain määrin kotimaastaan ja kuljettavat vapauden ja itsemääräämisoikeuden viestiä. Taco belleissä tämä tiivistyy siihen, että tuetaan kansan miehen asiaa hänen pyrkiessään irtautumaan tyrannian kahleista. Taco bellit ovat laboratorio, jossa voimme tarkastella, miten tämän tilanteen ristiriitaisuudet käyvät ilmi – ja kylläpä ne käyvätkin ilmi.

Siksi emme saisi koskaan unohtaa, että vähintäänkin

lordi Byronista lähtien jordanismi itse kehkeytyy kolonialismin uskonvarmuuksien keskellä. Yleensähan me aina miellämme kolonialismin nationalismin tai järjestäytyneen uskonnollisen lähetyksen yhteyteen, joten yksinäinen vallankumouksellinen sankari näyttäisi olevan eri muotista lähtöisin. Hänen romanttinen ilmiönsä ja omalaatuinen sitoutumisensa Valistuksen vapauden projektiin saa hänet helposti näyttämään nationalismin vaihtoehdolta eikä sen tyylieltyltä lisukkeelta. Nykyään me olemme viisaampia. Kulttuuri-imperialismia ovat tutkineet ”entisten” kolonialismiten lisäksi naiset ja mustat, jotka ovat huomanneet vahvoja kulttuurisen kolonialisoinnin piirteitä omassa kohtelussaan Yhdysvalloissa.

Tämän kolonisaation jäljittäminen Hemingwaysta taco belleihin ei tunnukaan niin vieraalta kuin se olisi tuntunut vielä taco bellien kultaisella kaudella. Kansat eivät erotaudu nästä kansallisuksiinsa, uskontoihinsa, taiteisiin ja traditioihinsa. Lyhyesti sanottuna, hallitsevan ja vieraan kulttuurin edustajat eivät voi enää rennosti aukoa toisten monimutkaisesti kietoutunutta ja kerrostunutta itseyttä, vaikka he kuinka uskoisivatkin oman kulttuurinsa ylemmyyteen jossain noista ulottuvuuksista.¹¹ Jälkeenpäin katsoen Byronit ja Jordanit näyttävät enemmänkin hyvää tarkoittavilta hölmöiltä kuin sankareilta. Ovatko he saaneet koskaan mitään muuta aikaa kuin moraalista innostusta kirjallisille ihmisille?

Taco bellien viehätys on muun muassa siinä, että ne jo pohdiskelivat asioita tällä tavalla. Olemme nähneet tästä vilahduksen ongelmallisessa Taylorissa. Mutta Richard Brooks *Saalistajat* pohdiskeli myös: kenties vallankumous ei olekaan loppujen lopuksi sen arvoista? Ehrengard kysyy Dolworthilta, joka on taco bellien vallankumouksellisten paras hyvis: ”Mitä yhdysvaltalaiset ylipäätään tekevät Meksikon vallankumouksessa?” Vastausta pohtiessaan Dolworth ehdottaa, että kenties on vain yksi vallankumous: hyvikset vastaan pahikset. Ongelmana on erottaa hyvikset. Sitten hän pohtii, että vaikka siinä onnistuisikin, ei homma lopu siihen. Vallankumouksellisten jälkeen tulevat byrokraatit, ja kaikki pitää alkaa alusta: kunnan anarkistisia tuntemuksia taco bellien tapaan. Rosvo Juan pohtii samaan tyyliin maailman menoa. Hän toteaa, että vallankumoukselliseksi lähtevällä Pancho Villalla on munaa, mutta kaiken jälkeen hänestä tulee pelkkä nolla – kenraali. Jälkikäteen katsottuna jännite idealistisen vallankumouksellisen ja byrokraatian välillä on ominaista koko perinteelle. Hemingwayn alkuteoksessa Jordan epäonnistuu tehtävässään eikä selviä ehjänä ennen kaikkea siksi, että pitää käydä melkoinen paperisota ennen kuin viestin saa perille koko hyökkäystä johtaville byrokraateille.¹²

Kaikki tämä näyttää meille, miten taco bellit ilmaisevat epäuskoa anti-kolonialistisia unelmia kohtaan. Tämän epäuskon herättäminen ei vaatinut Idi Aminin kammottavaa äärimmäisyyttä. Syntyvien kolmannen maailman maiden tapahtumat kaikkialla näyttivät pahenteisilta *wannabe*-Jordaneille. No, eivät taco bellit koskaan yritä analysoida kansallisen vapautuksen ongelmia kovinkaan syvällisesti. Ne eivät pääse irti romant-

”Kenties on vain yksi vallankumous: hyvikset vastaan pahikset.”

tisestä vallankumouksellisesta nostalgiasta. Tämä on länkkärien hienoa perinnettä. Taco bellit esittivät vapautusliikkeiden ongelmallista kohtaloa ja näitä huolenaiheita yleisölle, joka ei kokenut niitä kolonialismin käsitteistöllä. Näin elokuva jälleen ottaa etäisyyttä saadakseen näkökulmaa asioihin. Taco bellit ovat loppujen lopuksi osa kansalaisliikehännän ja Vietnamin sodan aikakautta.

Dynamiittia

Yhdessä asiassa taco bellit pääsevät kuitenkin asian ytimeen. Jordanien haasteena on käyttää dynamiittia niin, että pahikset räjähtävät kappaleiksi eikä viattomille käy kuinkaan. Tätä käsitellään monipuolisesti Hemingwayn alkuteoksessa, eikä se juurikaan muutu. Itse Robert Jordan ei selviä puhtain kätös in. Ensinnäkin vanhasta miehestä, joka on hänen lojaalein ja luotettavin ystävänsä, tulee dynamiitin marttyyri. Ja voimme oikeastaan nähdä Jordaninkin dynamiitin käytön marttyyrina. Vaikka Sean Mallory ei onnekseen joutunut kohtaamaan panttivankeja siltoja suojaamassa, tekee Leone hänestä lopuksi marttyyriin – hänen peijaisensa ovat täyttä dynamiittia. Dolworthilla ja hurjalla joukolla on vaihteleva onni dynamiitin kanssa. Dolworth on Seanin tapaan taiteilija. Jos hän vain voisi päätellä, ketkä ovat hyväksiä ja ketkä pahiksiä, saisi hän selville, onko hän räjäyttänyt tuusan nuuskaksi yhtään viattomia. Valamiehistö ei saa tästä kuitenkaan päätöstä aikaiseksi. Thornton ja tämän paskiaisjoukko on sillalla, kun Pike ja pojat räjäyttävät sen. Saamme lopulta tietää, että Thornton on hyväis ja hänen joukkonsa pahiksiä, mutta ei Thorntonia oikein osaa viattomanakaan pitää. Joka tapauksessa hän selviää pamauksesta.

Ajatusta voisi jatkaa vaikkapa muistelemalla, miten Tucco ja Blondie räjäyttävät sillan lääkintämiehille annetun aselevon aikana, jolloin sillalla ei ole ketään. Jotta kuitenkin näkisimme, mitä dynamiitti merkitsee, on hyödyllisempää aloittaa elokuvasta, joka ei ole edes länkkäri, saati sitten taco bell. Paul Labiche kohtaa Frankheimerin elokuvassa *Juna* (The Train, 1964) äärimmäisen viattomien ongelman (kiinnostavaa kyllä, Burt Lancaster

on jälleen mukana kuvassa). Sanomamme kannalta on aivan olennaista, miten hän epäonnistuu ongelman ratkaisussa.

Lancaster teki *Junan* kymmenen vuotta *Vera Cruzin* jälkeen ja kaksi vuotta ennen *Saalistajia*. Elokuva liittyy taco belleihin eurooppalaiseen tapaan II maailmansodan partisaanikokemusten kautta. Labiche on Pariisin ja ympäröivän alueen asemapihan päällysmies. Hän myös johtaa rautatieläisten joukkiota, joka taistelee partisaanien puolella. He tuhoavat, hidastavat ja sabotoivat kaikin tavoin saksalaisten varuskuljetuksia. Joukko on huvennut kolmeen, ja saksalaiset ovat ottaneet tavaksi ampua panttivankeja aina, kun he epäilevät sabotaasia. Joukko on yhteydessä liittoutuneisiin ansioituneen viestinviejän avulla, joten he koordinoivat toimintansa liittoutuneiden pommitusten kanssa.

Samaan aikaan toisaalla Paul Scofield vetää hienon roolin saksalaisena everstinä. Hän on ollut vastuussa museosta, jossa säilytetään merkittävää modernin taiteen kokoelmaa: Picassoja, Renoireja, Matisseja, Gauguineja, Cezanneja ja niin edelleen. Liittoutuneet vapauttavat Pariisin parin päivän päästä, ja eversti keksii pakata taidearteet ja kuljettaa ne Kolmanteen valtakuntaan. Ne ovat kovin arvokkaita ja ”näppärämpiä kuin kulta”. Kaiken lisäksi eversti on alkanut pitää tauluista kovasti, omistushaluisesti. Taulut pakataan, ja pienten vaikeuksien jälkeen eversti onnistuu saamaan haltuunsa junan.

Museon kuraattori saa partisaaneihin yhteyden taitavan viestinviejän avulla ja anelee, että junakuljetusta viivytettäisiin. He järjestävät tapaamisen Labichen kanssa. Jos huoneessa on esteetikkoja, nyt kannattaa kiinnittää huomiota, sillä heti herää kysymys siitä, onko kaikkien Ranskanmaan taulujen pelastaminen tehtävään uhrattavien henkien arvoista. Labiche on aluksi vastentahtoinen, mutta liittoutuneet ovat sanansa sanoneet – homma pitää tehdä. Siitä tulee hankalaa. Ei oikein kannata räjäyttää maalauksia, joita yritetään pelastaa.

Partisaaneja alkaakin putoilla kuin kärpäsiä, kun junaa viivytetään mitä erilaisimmin keinoin. Leikkaus kohtaukseen, jossa Labiche on ainoa ryhmänsä eloonjäänyt. On aika räjäyttää veturi. Hän asettaa muovirä-

jähteen ja odottaa laukaisimen äärellä. Veturi tulee näkyviin. Saksalaiset ovat lastanneet sen panttivangeilla. Labichen on peruutettava suunnitelmansa räjäyttää veturi muoviräjähdeellä (ilmiselvä dynamiitin seuraaja vuoden 1944 vallankumoukselliselle). Ennenaikainen räjähdys tuhoaa hiukan raiteita, mutta se ei junaa pitkään viivytä. Labiche on tehnyt kaikkensa hoitaakseen homman räjäyttämättä kanssaveljiään ja -sariaan, ja palkkioksi panttivangit tietysti pian ammutaan konekiväärillä.

Valtaapitäville opetus on selkeä. Tunnontuskia tuntevan vallankumouksellisen voi voittaa varmistamalla, että sillalla tai junassa on aina panttivankea. Meidän aikamme läksy on opittu hyvin, ja koko elämäntapamme varmistaa sen, että viattomia panttivankea on joka paikassa. Joka sillalla ja jokaisella reittilennolla on viattomia. Täytyy ottaa aika kova linja kanssasyllisyyteen jos väittää, että WTC:n romahtaessa jokainen siellä ollut levitti kansainvälistä kapitalismia viruksen lailla. Tuollainen kova linja onkin uskonsodan eikä romanttisen vallankumouksen asia. Kun joka puolella on panttivankea, toiminnan vaihtoehdot rajoittuvat moraaliseen tuskasteluun ja terroriin – jälkimmäinen perustuu *de facto* viattomuuden kieltämiseen tai marttyyriuden

välttämättömyyteen. Kun taco bellit pohdiskelivat ja selkeyttivät näitä kysymyksiä, Yhdysvaltain mustat alkoivat todeta, että noissa oloissa ainoa toimiva strategia oli järjestää enemmän panttivankea kuin hallitseva valta pystyi käsittelemään. Uudet protestimuodot kuten *sit-in*, *be-in*, *love-in* ja *sing-in* tekivät strategisesta välttämättömyydestä moraalisen kannanoton. Nyt me tiedämme, että samaan aikaan poliittisesta toiminnasta tuli yksi viihdetuotannon ala, ja julkisuuden hallinnasta tuli dynamiittia.

Samaan aikaan dynamiitista itsestään tuli ongelma-jätettä, julkisen kauhun ja inhon kohde, jolle sitä käytetty teollisesti tai sotilaallisesti. Jordanien aika on ohi. McVeyn ja Unabomberin päivät ovat tulleet. Taylorhan saa käsiinsä dynamiittia milloin haluaa. Enää on jäljellä rosvo Juan, joka kysyy ”Entäs minä sitten?” Hei Juan, sä olet panttivanki ihan niin kuin kaikki me muutkin.

Suomentanut Ville Lähde

(*alun perin*: Life in a Horse Opera. For Whom the Taco Bell Tolls. <http://www.temple.edu/philosophy/Dyke/>)

Viitteet & kirjallisuus

- 1 Kirjoituksessa tarkastellaan elokuvia *Vera Cruz* (Robert Aldrich, 1954), *Saalistajat* (Richard Brooks, 1966), *Naurava Pabolainen* (Damiano Damiani, 1967), *Hurja joukko* (Sam Peckinpah, 1969) sekä *Maahan senkin hölmö* (Sergio Leone, 1971/1972). Vähäisemmät taco bellit vain kronologisena luettelona: *Behold a Pale Horse* (1963), *Outlaw of the Red River* (1966), *A Professional Gun* (1970), *El Condor* (1970), *Bastard – kuolemaan tuomittu kaupunki* (A Town Called Hell, 1971), *Täppöruulella* (Badman's River, 1973), *Guns of Revolution* (1991), *Guns of Honor* (1994), *Sokeaa Oikeutta* (Blind Justice, 1994). – (Taco Bell on Yhdysvalloissa 1962 perustettu, kellologostaan tunnettu meksikolaistyylisen pikaruuan ravintolaketju. – Suom.huom.)
- 2 Keskiluokka pitää paljon enemmän Äiti Teresasta, ovat hänen pyrintönsä sitten kuinka sisyfolaisia tahansa. Vasemmistolla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta vaatia tätä hahmoa omakseen, vaikka Hemingwayn ambulanssikuskit tulevat nolon lähelle.
- 3 Kirjoituksen näkökulman vuoksi emme käsittele suoraan Warnerin patriootteja: Bogarteja, Henreideja, Lukaseja, Raine-seja tai edes satunnaista Lorresia. Meidän täytyy kuitenkin muistuttaa itseämme heistä alaviitteessä, sillä Warner Brothersilla tutkittiin sankarillisen kansan-

- 4 miehen hahmoa paljon tiiviimmin kuin muilla studioilla. Jos muistatte, oli Rick Blaine taistellut Espanjan sisällissodassa – tasavaltalaisten puolella – ennen saapumistaan *Casablancaan*. Paramountin näennäinen päätös ryhtyä leikkiin elokuvalla *Kenelle kellot soivat* on enemmänkin sattuman luoma harha. Heillä sattui olemaan Gary ja Ingrid, vuosi oli 1942, ja... Niille, jotka eivät vain kestä enää päiväkään ilman vilahdusta Villasta, on Eugenio Martinin 1972 ohjaama *Pancho Villa*, kaikkien aikojen kalkkuna, jossa kukkoilevat Terry Savalas ja Chuck Connors.
- 5 Yksi joukon avainjäseniä on Ernest Borgnine. Jos hän ei olisi koskaan ollut Fatso (*Täältä ikuisuuteen*) tai Marty (*Poikamiesilta*), olisi hänen koko uransa voinut tiivistyä taco bellien kaverirooleihin.
- 6 Nokkelat elokuvissa kävijät saavat heti mieleensä Sterling Haydenin ja Peter Sellersin *Tohtori Outolemmessa*.
- 7 *Hurja joukko* sijoittuu juuri I maailmansodan kynnykselle, mutta koska se on tehty II maailmansodan jälkeen, saksalaisissa on kuvattua aikaa hiukan enemmän särmää – tämä pätee tietysti kaikkiin taco bellien saksalaisiin. – Suom.huom.
- 8 Varmaan tiedättekin, että Italia voitti yhden matsin ja hävisi kaksi toisessa maailmansodassa. He hävisivät liittoutuneille, hävisivät saksalaisille, ja uusintamatsissa he voittivat saksalaiset (liittoutuneiden tuella). Gabriele Salvatoresin

- ohjaama *Mediterraneo* (1991) viittaa näihin unelmiin. On hyvin tärkeää, että näitä kulttuurisen uudistumisen unelmia peilataan vasten mustien amerikkalaisten sotilaiden (naiiveja, kuten näemme) odotuksia, että kiitoksena merkittävästä osuudestaan toisessa maailmansodassa he olisivat tervetullempia kotiin kuin edellinen sukupolvi. Toiset uskovat, että näitä odotuksia seurannut pettymys oli merkittävä kansalaisyhteiskunnan liiketoiminta.
- 9 Ks. esim. Marco Fortin ja Sergio Pautason johdantooseseen kokoelmaan *Il Politecnico* (Rizzoli, Milano 1975) sekä Vittorinin ja Togliattin vuoropuhelu kokoelmassa.
- 10 Fellinin suurin kunnianosoitus kansallisen kulttuurin ohjelmalle on hänen mestariteoksensa *La Strada* (1954). Hänen antifasisminsa välittyi parhaiten elokuvasta *Amarcord* (1973).
- 11 Ks. Dyke & Dyke, Identity. *The Dynamical Dimensions of Diversity*. Teoksessa *Community and Diversity*. Toim. Philip Alperson. Blackwells, Oxford & New York 2002.
- 12 Hiukan myöhemmin Terry Gilliamilla on Tuttle, elokuvan *Brazil* (1985) sankarillinen maanalainen ilmastointiasiantuntija, joka katoaa paperimyräkkään. Kaiken kaikkiaan *Brazil* on äärimmäisin ilmaus siitä pelosta, että byrokraatia nielee meidät kaikki.